

ЗА МЕТОДИКОЮ МІЖНАРОДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: PISA – ІДЕАЛЬНА БАЗА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВСТВА

Тематичний авторський освітній онлайн вебінар із серії науково-освітніх заходів відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2026.8145>



АЛЕКСЕЄВА

Світлана Володимирівна

доктор педагогічних наук,
старший науковий
співробітник, завідувач відділу
моніторингу та оцінювання
якості загальної середньої
освіти Інституту педагогіки
НАПН України,
м. Київ, Україна



Анотація. У науковому повідомленні розглянуто значення міжнародного дослідження якості освіти PISA як інструменту оцінювання та формування ключових компетентностей учнівства. Проаналізовано принципи побудови завдань PISA, роль функціональної грамотності та можливості використання методології дослідження у сучасній українській освіті. Обґрунтовано, що практика застосування завдань PISA сприяє розвитку критичного мислення, уміння працювати з інформацією, вирішувати реальні життєві проблеми та приймати обґрунтовані рішення. Визначено перспективи впровадження підходів PISA у систему оцінювання результатів навчання.

Ключові слова: PISA; компетентнісний підхід; ключові компетентності; функціональна грамотність; якість освіти; міжнародні моніторингові дослідження; оцінювання результатів навчання.

До Дня науки в Україні та з нагоди 100-річчя Інституту педагогіки НАПН України відбувся тематичний авторський освітній онлайн-вебінар із серії заходів відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України на тему: «За методикою міжнародних досліджень: PISA – ідеальна база для формування ключових компетентностей учнівства».

Глобалізаційні процеси, стрімкий розвиток цифрових технологій, трансформація економічних моделей, зростання інформаційних потоків та суспільні виклики останніх років суттєво змінюють вимоги до освіти. Освітні системи більше не можуть обмежуватися лише передачею знань і контролем їх відтворення. На перший план виходить підготовка особистості, здатної адаптуватися до змін, критично мислити, аналізувати інформацію, приймати рішення, ефективно комунікувати та навчатися впродовж життя. У цьому контексті особливого значення набуває компетентнісний підхід, який сьогодні визначається одним із ключових напрямів розвитку освіти у світовому просторі, що підкреслює важливість системи знань у поєднанні з інтегрованою здатністю застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях. Саме тому оцінювання якості освіти дедалі більше орієнтується на визначення рівня сформованості компетентностей.

Одним із найбільш авторитетних міжнародних механізмів оцінювання освітніх результатів є дослідження PISA (*Programme for International Student Assessment*), що реалізується під егідою Organisation for Economic Co-operation and Development. На відміну від

100
Інститут педагогіки НАПН України

За методикою міжнародних досліджень: PISA – ідеальна база для формування ключових компетентностей учнівства

Світлана АЛЕКСЕЄВА
завідуюча відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України

ДО 100 РІЧЬ ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ

ДО 20 РІЧЬ ВІДДІЛУ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДЬНОЇ ОСВИТИ

традиційних підходів до контролю знань, PISA оцінює готовність 15-річних учнів використовувати набуті знання й уміння для вирішення практичних проблем. Методологія PISA розглядається як один із найефективніших підходів до формування ключових компетентностей учнівства. Для української освіти ця проблема є особливо актуальною в умовах реформування системи загальної середньої освіти, впровадження компетентнісної моделі навчання та необхідності забезпечення якості освіти відповідно до міжнародних стандартів.

Компетентнісний підхід сформувався як відповідь на потребу підготовки людини до успішного функціонування в умовах невизначеності та швидких змін. У міжнародному освітньому дискурсі компетентність визначається як здатність ефективно застосовувати знання, уміння, цінності та особистісні якості для вирішення практичних завдань. Науковці підкреслюють, що компетентність має інтегрований характер і включає: когнітивний компонент (знання); операційний компонент (уміння й навички); мотиваційний компонент; ціннісно-світоглядний компонент; досвід практичного застосування. Отже, формування компетентностей передбачає переорієнтацію освітнього процесу з накопичення інформації на розвиток здатності діяти.

Компетентнісний підхід став концептуальною основою реформування освіти у багатьох країнах світу, а також основою реалізації концепції Нової української школи. Серед ключових компетентностей визначають: володіння мовами; математичну компетентність; природничо-наукову грамотність; цифрову компетентність; громадянські та соціальні компетентності; підприємливість; культурну обізнаність; екологічну компетентність; уміння навчатися протягом життя. Саме зазначені компетентності значною мірою оцінюються через інструментарій PISA.

Особливістю міжнародного дослідження PISA є зміщення акценту з перевірки навчального

Що таке PISA?

Мета PISA – не перевірити, наскільки учні запам'ятали шкільну програму, а з'ясувати, чи можуть вони застосовувати знання та навички у реальних життєвих ситуаціях.

Чому PISA інструмент формування ключових компетентностей?

Формула за якою працює PISA

Компетентність = знання + уміння (навички) + ставлення/цінності + здатність застосовувати їх у життєвих ситуаціях.

Через що PISA вимірює компетентності?

PISA використовує контекстні практикоорієнтовані завдання, максимально наближені до життєвих ситуацій

матеріалу на оцінювання готовності учня застосовувати знання в життєвих контекстах. Основними напрямками оцінювання PISA є читацька, математична та природничо-наукова грамотність. У різні цикли додатково оцінюються фінансова грамотність, креативне мислення, цифрові навички тощо. Наприклад, математична грамотність передбачає уміння аналізувати статистичні показники, інтерпретувати графіки, оцінювати ризики, використовувати математичні моделі, робити обґрунтовані висновки. Читацька грамотність охоплює пошук інформації, інтерпретацію текстів, критичне оцінювання змісту, визначення достовірності джерел. Отже, PISA оцінює готовність учня бути активним учасником суспільного життя.

Однією з центральних категорій дослідження PISA є поняття функціональної грамотності. Її можна розглядати як здатність людини застосовувати знання для вирішення завдань повсякденного життя. У сучасному суспільстві функціонально грамотна людина повинна вміти працювати з інформацією, критично оцінювати повідомлення, приймати рішення, аргументувати позицію, адаптуватися до нових умов, співпрацювати, використовувати цифрові технології. Високий рівень функціональної грамотності є важливою передумовою професійної успішності та громадянської активності. Саме тому сучасна освіта дедалі більше орієнтується не на перевірку запам'ятовування фактів, а на оцінювання здатності діяти.

МІСІЯ МІЖНАРОДНИХ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯКОСТІ ОСВИТИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВІТОВІЙ ОСВІТЬОЇ СПІЛЬНОТИ НАДІЙНИМИ, ПОРІВНЯВАНИМИ ТА ДОКАЗОВИМИ ДАНИМИ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ УЧІВСТВА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВИТИ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТЬОЇ ПОЛІТИКИ В РІЗНИХ КРАЇНАХ

Основними завданнями міжнародних досліджень є

- оцінювання освітніх досягнень учнівства,
- міжнародне порівняння результатів навчання,
- виявлення чинників впливу на успішність,
- аналіз ефективності освітніх систем, інформаційне забезпечення управлінських рішень у сфері освіти та підтримка рішень в освіті на основі доказових даних

Основні **функції** міжнародних моніторингових досліджень якості освіти

- аналіз ефективності освітніх систем різних країн світу на основі достовірних статистичних даних
- проведення міжнародних порівнянь освітніх досягнень;
- виявлення чинників, що впливають на успішність навчання

Педагогічна цінність завдань PISA полягає у їх компетентнісній спрямованості. Завдання ґрунтуються на реальних ситуаціях щодо транспорту, екології, здоров'я, фінансів, медіа, суспільства. Учень працює не з абстрактною проблемою, а із ситуацією, що потребує аналізу та прийняття рішення. Для виконання одного завдання часто необхідно інтегрувати знання з кількох освітніх галузей. Такий підхід формує цілісне бачення проблем. Завдання можуть мати декілька способів виконання, що стимулює креативність та самостійність мислення. Виконання практичних завдань сприяє усвідомленню наслідків власних рішень. Учні аналізують, порівнюють, аргументують та оцінюють інформацію. Зазначимо, що готові завдання для тренування компетентностей PISA розроблені колективом науковців Інституту педагогіки НАПН України, а також розміщені на офіційному сайті PISA та на сайті Українського центру оцінювання якості освіти.

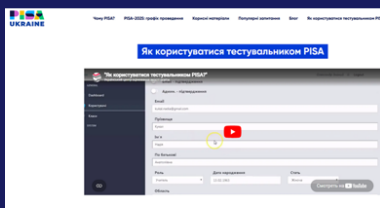
Практичні можливості впровадження підходів PISA у школі – це розроблення компетентнісних завдань із реальним контекстом; використання міжпредметних кейсів; формувальне оцінювання результатів навчання; застосування цифрових технологій та інтерактивних ресурсів; розвиток навичок аргументації та критичного мислення. Використання завдань формату PISA у навчальному процесі сприяє переходу до компетентнісної моделі освіти, яка відповідає сучасним викликам суспільства (Топузов, 2022; Топузов, 2023а; Топузов, 2023b).

Міжнародні порівняльні дослідження відіграють важливу роль у системі забезпечення якості освіти. Результати PISA дають змогу коригувати зміст освіти та аналізувати освітню нерівність. З позицій наукового аналізу, коригування змісту освіти на основі даних PISA здійснюється через зіставлення рівня сформованості читацької, математичної та природничо-наукової грамотності учнівства з вимогами сучасного суспільства до функціональної компетентності особистості. Отримані результати дають змогу виявити системні розриви між задекларованими навчальними результатами освітніх програм і фактичною здатністю учнів застосовувати знання у реальних життєвих контекстах. Це відповідно створює підґрунтя для перегляду змістових ліній навчальних предметів, посилення міжпредметної інтеграції, а також переорієнтації навчальних завдань на розвиток компетентностей, а не лише на відтворення інформації.

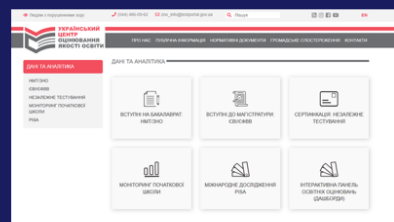
Особливого значення набуває також аналіз результатів PISA у контексті виявлення освітньої нерівності. Дослідження фіксує відмінності в навчальних досягненнях учнів залежно від соціально-економічного статусу родини, місця проживання (місто/село), типу закладу освіти, ресурсного забезпечення шкіл, а також доступу до якісного освітнього середовища. Отже, PISA сприяє не лише вимірюванню середніх результатів, а й виявленню групи ризику освітньої відсталості, що є критично важливим для формування політик вирівнювання освітніх можливостей.

Де брати готові завдання для тренування компетентностей

На офіційному сайті PISA :
<https://pisa.testportal.gov.ua/>



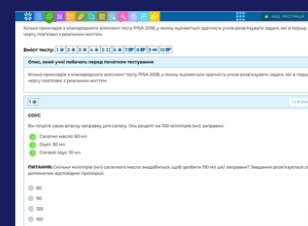
Український центр оцінювання якості освіти
<https://testportal.gov.ua/dani-ta-analytika/>



Інститут педагогіки НАПН
України
<https://undip.org.ua/rubric/digest/>



Національна освітня платформа Всеосвіта:
<https://vseosvita.ua/test/pisa-ukraine-420794.html>



Науково обґрунтоване використання результатів PISA передбачає також ідентифікацію факторів, які впливають на варіативність результатів навчання: педагогічні практики, рівень автономії шкіл, якість навчальних матеріалів, залученість учнів до навчального процесу та характер освітнього середовища. Це уможливило здійснювати не лише описовий, а й причинно-наслідковий аналіз освітніх процесів. Отже, PISA виступає інструментом системного зворотного зв'язку для освітніх систем, забезпечуючи науково обґрунтовану основу для модернізації змісту освіти та реалізації політики зменшення освітньої нерівності шляхом створення більш справедливих і рівних умов доступу до якісної освіти.

Результати міжнародного дослідження PISA виконують важливу аналітико-діагностичну функцію в системі оцінювання якості освіти, оскільки створюють емпірично обґрунтовану основу для визначення сильних і слабких сторін освітньої системи та подальшого вдосконалення освітньої політики. З наукової точки зору, ідентифікація сильних сторін освітньої системи на основі даних PISA передбачає виявлення тих компонентів, які забезпечують стабільно високі результати навчальних досягнень учнівства. Йдеться, зокрема, про ефективні педагогічні практики, які сприяють розвитку функціональної грамотності, високий рівень підготовки педагогічних кадрів, дієві моделі управління закладами освіти, а також сприятливе освітнє середовище, що підтримує мотивацію до навчання. Такі фактори розглядаються як

потенційні «точки зростання» системи, які можуть бути масштабовані на інші контексти освітньої практики. Водночас виявлення слабких сторін освітньої системи здійснюється через аналіз зон недостатньої сформованості компетентностей, низьких показників функціональної грамотності та значних міжгрупових розривів у навчальних досягненнях. Це дає змогу встановити системні проблеми, зокрема недостатню орієнтацію навчального процесу на практичне застосування знань, обмежену інтеграцію міжпредметного змісту, а також нерівномірність доступу до якісних освітніх ресурсів. Такі результати мають не лише описовий, а й інтерпретаційний характер, оскільки дають змогу виявляти структурні дисбаланси освітньої системи.

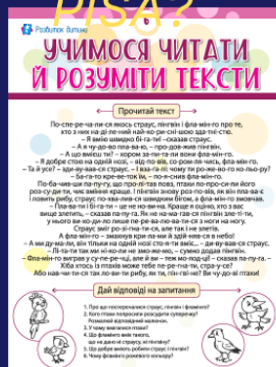
На основі зазначеного аналізу PISA забезпечує науково обґрунтовану базу для вдосконалення освітньої політики. Це включає розроблення стратегічних рішень щодо оновлення змісту освіти, перегляду стандартів навчальних досягнень, удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а також впровадження інноваційних моделей оцінювання результатів навчання. Окремого значення набуває формування політик, спрямованих на зменшення освітньої нерівності та забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Отже, PISA функціонує як інструмент доказової освітньої політики (evidence-based policy), що дає змогу здійснювати комплексну оцінку ефективності освітньої системи та забезпечує основу для її

Які аспекти оцінює PISA?



Для математичної грамотності оцінюється вміння:

- формулювати проблему математично;
- використовувати математичні інструменти;
- інтерпретувати результати;
- аргументувати рішення.



Для читацької грамотності оцінюється здатність:

- знаходити інформацію;
- розуміти зміст;
- інтерпретувати;
- оцінювати та критично аналізувати тексти.



Для природничої грамотності оцінюється здатність:

- пояснювати явища науково;
- аналізувати дані;
- використовувати докази;
- робити висновки.

системного вдосконалення відповідно до викликів сучасного суспільства.

Інтеграція підходів міжнародного дослідження PISA в освітню систему України має системоутворювальне значення для забезпечення якості освіти та її відповідності сучасним глобальним викликам. Аналіз методології PISA засвідчує її високий потенціал як інструменту переходу від знаннево орієнтованої моделі навчання до компетентнісної парадигми, що ґрунтується на формуванні функціональної грамотності та здатності учнівства застосовувати знання у реальних життєвих ситуаціях. Впровадження підходів PISA створює науково обґрунтовані передумови для модернізації змісту освіти, зокрема через посилення його практико-орієнтованості, міжпредметної інтеграції та спрямованості на розвиток критичного мислення, аналітичних умінь і навичок розв'язування комплексних проблем. Така трансформація забезпечує узгодження національних освітніх стандартів із міжнародними підходами до оцінювання навчальних результатів.

Використання методології PISA сприяє підвищенню ефективності системи оцінювання якості освіти шляхом акцентування на вимірюванні не лише предметних знань, а й ключових компетентностей, необхідних для успішної соціальної та професійної самореалізації особистості. Це зумовлює забезпечення більш об'єктивної діагностики освітніх результатів та дає змогу формувати доказову освітню політику.

Окремо слід підкреслити, що інтеграція підходів PISA має стратегічне значення для підготовки молодого покоління до активної участі у суспільному житті. Формування функціональної грамотності, медіакомпетентності, умінь критичного аналізу інформації та прийняття відповідальних рішень створює передумови для розвитку соціально активної, компетентної та адаптивної особистості (Бичко та ін., 2023; Український центр оцінювання якості освіти, 2023; Український центр оцінювання якості освіти, 2024; Український центр оцінювання якості освіти, 2025).

Впровадження підходів PISA в українську освіту є важливим чинником її інноваційного розвитку, забезпечення якості освітніх послуг та підвищення конкурентоспроможності випускників у національному й міжнародному освітньому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бичко, Г., Вакуленко, Т., Лісова, Т., Мазорчук, М., Терещенко, В., Раков, С., Горох, В., та ін. (2023). *Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022*. Український центр оцінювання якості освіти. Київ. https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022_Nacziionalnyj-zvit_povnyj.pdf
- Топузов, О.М. (Ред.). (2022). *Збірник завдань для розвитку природничо-наукової компетентності учнів у форматі PISA*. Авторський колектив. Укладач: Л.М. Калініна. Київ: Педагогічна думка. <https://undip.org.ua/library/zbirnyk-zavdan-dlia-rozvytku-prirodnycho-naukovoї-kompetentnosti-uchniv-u-formati-pisa/>
- Топузов, О.М. (Ред.). (2023а). *Збірник завдань для розвитку математичної компетентності учнів у форматі PISA*. Частина 1. (2-ге електронне видання, доп.). Авторський колектив. (Д.В. Васильєва, Уклад.). Київ: Педагогічна думка. <https://undip.org.ua/library/zbirnyk-zavdan-dlia-rozvytku-matema-tychnoi-kompetentnosti-uchniv-u-formati-pisa-chastyna-1/>
- Топузов, О.М. (Ред.). (2023б). *Збірник завдань у форматі PISA для розвитку читацької грамотності учнів*. Частина 1. (2-ге електронне видання, доп.). Авторський колектив. (О. Локшина та О. Заболотна, Уклад.). Київ: Педагогічна думка. <https://undip.org.ua/library/zbirnyk-zavdan-u-formati-pisa-dlia-rozvytku-chytatskoi-hramotnosti-uchniv-chastyna-1/>
- Український центр оцінювання якості освіти. (2023). *PISA-2022: Національний звіт про результати міжнародного дослідження якості освіти*. Київ: УЦОЯО. <https://testportal.gov.ua>
- Український центр оцінювання якості освіти. (2024). *PISA-2022: Том 1. Стан навчання та рівності в освіті (українське видання)*. <https://testportal.gov.ua>
- Український центр оцінювання якості освіти. (2025). *Моніторингові дослідження якості освіти в Україні: аналітичні матеріали*. <https://testportal.gov.ua/monitoringovi-doslidzhennya/>

USING INTERNATIONAL ASSESSMENT METHODS: PISA – AN IDEAL FOUNDATION FOR DEVELOPING KEY STUDENT COMPETENCIES

Thematic authorial educational online webinar from the series of scientific and educational events by the Department for Monitoring and Assessment of the Quality of General Secondary Education at the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine

Svitlana Aliksieieva

DSc in Education, Senior Researcher, Head of the Department for Monitoring and Assessment of the Quality of General Secondary Education at the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The article examines the significance of the PISA international study of education quality as a tool for evaluating and developing key student competencies. It analyses the principles behind the design of PISA tasks, the role of functional literacy, and the potential for applying the study's methodology within contemporary Ukrainian education. The paper demonstrates that utilizing PISA tasks fosters the development of critical thinking, information literacy, real-world problem-solving, and informed decision-making. Furthermore, it outlines the prospects for implementing PISA approaches into the learning outcomes assessment system.*

Keywords: *PISA; competency-based approach; key competencies; functional literacy; quality of education; international monitoring studies; assessment of learning outcomes.*

Отримано: 28 травня 2026 р.
Прийнято: 8 червня 2026 р.
Опубліковано: 15 червня 2026 р.